

УДК 367

Т.М. Скачко, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Інформаційне забезпечення управління кредитними ризиками комерційних банків в сучасних умовах

В статті досліджено сучасний стан ринку кредитування. Проаналізована структура та динаміка кредитних вкладень. Виявлено основні чинники, що впливають на стан розвитку банківського кредитування та визначено напрями переорієнтації кредитування з домогосподарств на реальний сектор економіки з преференцією інноваційно – інвестиційною складовою, обґрунтовано необхідність врахування інформаційних запитів управління кредитними ризиками.

банківське кредитування, суб'єкти господарювання, інформаційне забезпечення аналізу кредитоспроможності, кредитний ризик, проблемна заборгованість, інноваційно – інвестиційною складовою, аудит платоспроможності, оцінка кредитних ризиків

Постановка проблеми. Кредитні відносини і ринок кредитних ресурсів є органічною складовою ринкової економіки. Комерційні банки, насамперед, через здійснення таких активних операцій як кредитування позитивно впливають на розвиток економіки країни в цілому. Зважаючи на існуючі проблеми функціонування комерційних банків (високі кредитні ризики) України в сучасних умовах, зростає актуальність питань дослідження проблемних аспектів методології та методики організації банківського кредитування, зокрема інформаційного забезпечення аналітичних процедур в системі управління кредитними ризиками та аудиту кредитних процесів на всіх етапах кредитування.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовно проблеми розвитку банківської системи України, методології оцінки кредитоспроможності позичальників, інформаційного забезпечення аналітичних процедур при їх оцінці та управління кредитним ризиком досліджувалися такими відомими вченими та науковцями як: Г.Ю. Шемшученко, В.В. Вітлінський, А.М. Мороз, М.І. Савлук, Л.О. Примостка, А. Луценко, І.А. Бланк, Н.В. Дацій, С.Д. Євєцьких, Н.В. Тельнова. Проте, цей напрямок потребує подальших досліджень з огляду на наявність проблемних кредитів, необхідність наукового обґрунтування та методичного забезпечення організаційних аспектів застосування оцінки статей фінансової звітності з врахуванням економічних реалій та сучасної методології формування фінансової звітності суб'єктів господарювання – потенційних позичальників. Залишається недостатньо дослідженим аспект варіативності аналітично – аудиторських процедур відповідно до особливостей та цільового характеру кредитування (за видами економічної діяльності позичальників та процесів, зокрема інноваційно – інвестиційна діяльність)

Метою дослідження є з'ясування сучасних тенденцій розвитку кредитного ринку та визначення інформаційних запитів кредитного менеджменту стосовно методичного забезпечення оцінки кредитних ризиків за врахуванням галузевої специфіки та адресності кредитування.

Виклад основного матеріалу. Фінансова криза спричинила негативний вплив на кредитну діяльність вітчизняних банків, що обумовило, серед іншого, збитковість. Так, на кінець 2009 р. збитки в цій сфері склали 38 450,0 млн. грн. [3], що перевищує

© Т.М.Скачко, 2012

суму прибутку, який одержано комерційними банками за п'ять попередніх років 21 501,0 млн. грн.. Станом на кінець 2010 р. збитки фінансової системи країни знаходились на рівні

13 027,0 млн. грн. Так, одним з чинників цієї ситуації фахівці визнають стрімке нарощування обсягів кредитування протягом 2001- 2008 рр. (в цей період частка кредитного портфеля була досить великою в загальному обсязі активів банків). Зростання кредитного портфеля позитивно впливає на ефективність банківської діяльності за умови забезпечення диверсифікації робочих активів.

До кризи в Україні функціонувало 198 банків, за станом на 01.01.2012 року їх кількість скоротилась і становила 176 банків (один з них санаційний). За підсумками I півріччя 2012 року загальна сума активів банківської системи України склала 1 104,5 млрд. грн. або близько 138 млрд. доларів. До кризи загальні активи українських банків становили близько 120 млрд. у доларовому еквіваленті. Відповідно, є можливим констатувати скорочення кількості банків, але спостерігається позитивна динаміка їх активів, тобто тенденції розвитку у банківських структурах є неоднозначними, що обумовлено необхідністю пристосування до економічних реалій.

Відповідно на ринку кредитних послуг спостерігаються зміни, що стосуються як динаміки так і структури кредитування. Так, у липні 2012 року обсяги виданих кредитів, наданих резидентам, були найбільшими із початку року і зросли порівняно з червнем на 3,9 % (до 114, 6 млрд. грн.). На кінець липня залишки за кредитами склали 799,7 млрд. грн., річні темпи приросту кредитів становлять 2,7 %. Так, за 7 місяців 2012 року портфель кредитів, наданих нефінансовим корпораціям зріс на 6,8 % та становить 584,7 млрд. грн., в той час, як портфель кредитування фізичних осіб за той же період зменшився на 9,0 % або на 18,8 млрд. грн. і склав 189,8 млрд. грн. Це визначає переорієнтацію банків із споживчих кредитів на кредитування юридичних осіб (табл. 1). Проте, одночасно це обумовило скорочення обсягів довгострокових кредитів та відповідно визначає спрямованість на кредитування операційної діяльності підприємств на короткострокових засадах.

Таблиця 1 – [Кредити надані комерційними банками України в розрізі секторів економіки](#)

Період	Усього	Нефінансові корпорації	Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	Сектор загального державного управління	Інші фінансові корпорації
залишки на кінець періоду, млн. грн.						
2007	426 867	206 476	160 386	69	4	5 932
2008	734 022	443 665	280 490	66	12	9 789
2009	723 295	462 215	241 249	63	5 755	14 014
2010	732 823	500 961	209 538	76	8 817	13 430
2011	801 809	575 545	201 224	67	8 532	16 441
липень 2012	799 700	584 689	189 760	60	7 787	17 403
зміна у річному обсязі, %						
2007	74,1	62,3	95,6	185,1	-10,8	120,6
2008	72,0	70,3	74,9	-4,4	203,5	65,0
2009	-1,5	4,2	-14,0	-4,8	-	43,2
2010	1,3	8,4	-13,1	21,9	53,2	-4,2
2011	9,4	14,9	-4,0	-12,4	-3,2	22,4
липень 2012	2,7	6,8	-9,0	-29,1	-11,4	26,9

Дослідження регіональних аспектів розвитку кредитування дозволяє стверджувати, що на стан кредитування у Кіровоградській області спричиняє вплив наявності суттєвих диспропорцій економічного і соціального розвитку областей України. Так, спостерігається диспропорції спрямування кредитних ресурсів українськими комерційними банками (80,3

% кредитів, наданих суб'єктам господарювання станом на 01.08.2012 р., сконцентровано у трьох областях, а саме: Київській – 54,4 %, Дніпропетровській – 19,8 % та Донецькій – 6,09 % (рис. 1).

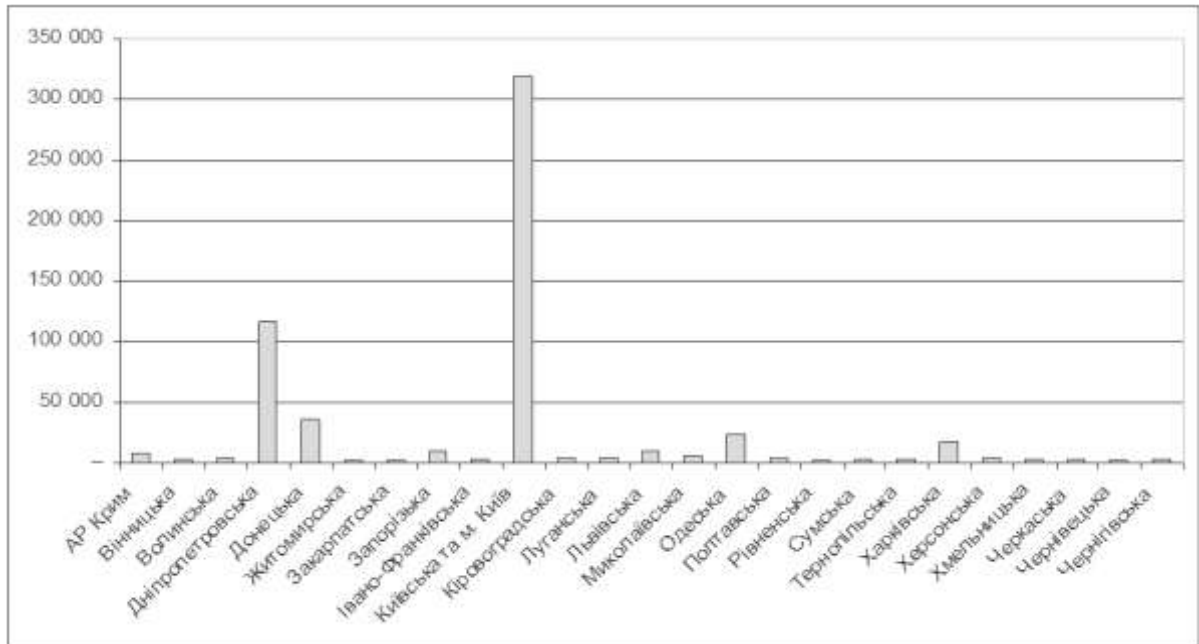

Рисунок 1 - Кредити надані суб'єктам господарської діяльності у розрізі регіонів

Джерело: розроблено автором за матеріалами Національного банку України [3]

У фаховій літературі постійно акцентується увага на необхідність в сучасних умовах оптимізації структури кредитування суб'єктів господарської діяльності в Україні. Так, необхідною є переорієнтація банківської сфери на першочергове кредитування пріоритетних сегментів виробництва у національній економіці. Для виходу української економіки з кризи, кредитні відносини мають бути підпорядковані пожевженню інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансовому забезпеченню структурних перетворень та економічному зростанню. Реальний стан свідчить про відсутність такої переорієнтації (рис. 2)

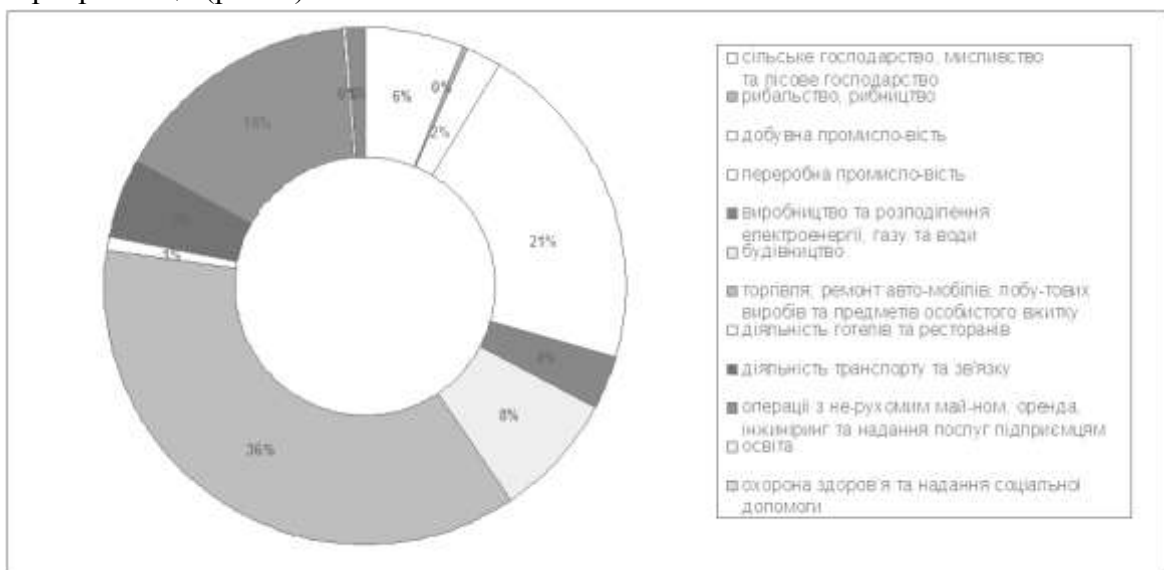

Рисунок 2 - Кредити надані суб'єктам господарської діяльності за видами економічної діяльності

Джерело: розроблено автором за матеріалами Національного банку України [3]

Станом на кінець липня 2012 р. найбільші обсяги ресурсів сконцентровані у оптовій та роздрібній торгівлі – 36,6 % від загального обсягу кредитів, промисловості, зокрема, в переробній – 20,6 %, операціях з нерухомим майном -15,7 % (рис. 2).

На сьогоднішній день в банківській практиці спостерігається високий рівень проблемних кредитів, але коригування нормативно-правового поля, що відбулося в 2011 році, наразі дозволяє банкам надалі проводити списання безнадійних боргів за рахунок сформованих резервів. Також банки, враховуючи відповідні нормативно-правові пом'якшення, використовували можливості примусового стягнення, списання, або переуступки проблемної заборгованості, у зв'язку з чим обсяг прострочених кредитів за I півріччя 2012 року зменшився на 4,6 % до 75,65 млрд. грн., що складає 9,09% загального кредитного портфеля банківської системи і на 145 % покривається сформованими резервами (на початок 2012 року – 150 %) [3].

Кредит має створювати сприятливі умови для розвитку всіх сфер і галузей національної економіки України. Він є важливим джерелом капітальних вкладень, тому традиційно виділяється його вагома роль у реструктуризації економіки та інвестиційній діяльності. В Україні сьогодні необхідним є розширення застосування кредитних відносин в інвестиційній сфері. Проте, для банківських установ надання цільових інвестиційних кредитів та кредитування інноваційної діяльності має високий рівень кредитного ризику, що обумовлено відсутністю методичного забезпечення інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень з надання таких кредитів та їх супроводження. Так, несприятлива ситуація стосовно високого рівня проблемної заборгованості в значній мірі обумовлена не тільки економічною нестабільністю в країні, що виникла в наслідок фінансової кризи і різкого зниження кредитоспроможності позичальників, але й недосконалістю методичних підходів, недостатнім науково-теоретичним обґрунтуванням оцінки кредитних ризиків та їх управлінням.

Переважаюча орієнтація банківських установ на короткострокове кредитування у сфері торгівлі та короткострокове покриття сезонної недостатності в оборотних ресурсах підприємств сфери АПК, обумовлює необхідність обґрунтування цільової спрямованості методичного забезпечення аналітичних процедур при визначенні кредитних ризиків з врахування цільового характеру, зокрема у інноваційно – інвестиційній сфері. Традиційні методики, що застосовуються банківськими установами орієнтовані на визначення ретроспективних показників на основі фінансової звітності. При прийнятті рішень щодо кредитування інноваційно – інвестиційної діяльності використання традиційних методик є недостатнім, що обумовлює необхідність використання методів стратегічного аналізу та методів економічного моделювання з врахуванням інноваційної діяльності і диференціації методики відповідно до напрямів використання (комерціалізація і капіталізація). Крім того, зазначені методи оцінки інноваційно – інвестиційної діяльності мають враховувати галузеву специфіку (машинобудівництво, переробка). Застосування таких методик на стадії прийняття рішень має бути поєднано з перманентним контролем цільового характеру використання кредитних ресурсів та відповідності стану інвестиційно – інноваційної проекту визначеним параметрам. Відповідно є проблемним методичне забезпечення визначення кредитних ризиків та оцінка стану впровадження інвестиційно – інноваційних проектів.

На сьогодні серед українських банків не має єдиної методики оцінки кредитоспроможності своїх позичальників. Кожен банк самостійно розробляє підходи до оцінки кредитоспроможності. Вони фіксуються у внутрішньобанківських документах та визначаються з урахуванням вимог Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затверджене постановою Правління НБУ [4]. Проте, на практиці банки замість належної оцінки кредитоспроможності позичальників обирають методики, що спрямовані на штучне завищення реального фінансового стану позичальників, під рівень власного

кредитного портфеля, що обумовлено прагненням мінімізувати формування резервів за позиками.

Найпоширенішим недоліком у діяльності банків з питання оцінки кредитоспроможності є відсутність достатнього інформаційного забезпечення про поточний фінансовий стан позичальників і відсутність навичок критичної оцінки об'єктивності фінансової звітності. Також не можна ігнорувати випадки навмисного спотворення позичальниками офіційної бухгалтерської звітності або за рахунок завищення одержуваних доходів, або заниження здійснених витрат. Ніяк, навіть сама досконала методика аналізу фінансового стану позичальника не забезпечує об'єктивності отриманих результатів, якщо вихідна інформація недостатньо вичерпна чи ненадійна. У цьому зв'язку при здійсненні аналітичних процедур для оцінки кредитних ризиків є необхідним залучати зовнішніх аудиторів або проводити власними силами аудиторські процедури, складовою яких є аудит облікової політики потенційного кредитора. Достовірність інформації, що надається фінансовою звітністю дає підставу банкам визначити об'єктивну думку про доцільність надання кредиту, тим самим знизив ризик неповернення.

Управління ризиками в цілях підтримки ліквідності і уникнення банкрутства – є найважливішим завданням банківської системи. Чітка організація кредитного процесу веде до мінімізації кредитного ризику. Зниження ризику при здійсненні позичкових операцій, можливо досягти на основі комплексного вивчення кредитоспроможності позичальника. Складовими оцінки кредитоспроможності необхідними для прийняття рішення є вивчення репутації контрагентів позичальника, оцінка цілей кредитування та раніше існуючих проектів, оцінка наявних та майбутніх грошових потоків, дослідження не лише фінансового стану позичальника на момент прийняття рішення про кредитування, але й його кредитну історію, тобто на підставі відомостей про виконання таким позичальником як раніше укладених кредитних правочинів так і діючих.

Сьогодні в Україні все більше фінансових установ для швидкого отримання достовірної інформації про позичальника використовують у своїй діяльності інформаційну базу бюро кредитних історій, але звернення до неї ще не набуло характеру міжнародної практики, що дозволили б банкам дізнатися про кредитну історію клієнта, який звернувся за одержанням кредиту, і проаналізувати цю історію. Законодавче оформлення даного процесу вже відображено в Законі України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [5]. Відомості, що включаються до складу кредитної історії, даватимуть банківським установам можливість визначити, наскільки сумлінно потенційний позичальник ставився до своїх зобов'язань у минулому, та виконує поточні зобов'язання і, таким чином, спрогнозувати потенційний ризик його кредитування.

Утім, окрім законодавчих та методологічних не менш важливими є економічні чинники, які безпосередньо впливають на успішне запровадження і розвиток кредитування. Зважаючи на нинішній стан економіки держави, ці проблеми можуть надовго загальмувати розвиток кредитування в Україні [6].

Висновки. Традиційні методики, що застосовуються банківськими установами при прийнятті рішень щодо надання кредитів орієнтуються на визначення ретроспективних показників на основі фінансової звітності. При прийнятті рішень щодо кредитування інноваційно – інвестиційної діяльності використання традиційних методик є недостатнім, що обумовлює необхідність застосування методів стратегічного аналізу та економічного моделювання з врахуванням інноваційної діяльності і диференціації методики відповідно до напрямів використання її результатів. Методи оцінки інноваційно – інвестиційної діяльності мають враховувати специфіку виду економічної діяльності потенційного позичальника. Відповідно, напрямом подальших досліджень є наукове обґрунтування підходів та методичне забезпечення процедури прийняття рішення та контролю кредитного процесу на всіх його етапах за врахування цільового характеру та

особливостей діяльності позичальника.

Список літератури

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 20.03.91 № 872-ХІІ (зі змінами і доповненнями) // Закони України. – К.: 1996
2. Шемшученко, Г.Ю. Банківський кредит у системі кредитних відносин / Г.Ю. Шемшученко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Випуск 10. –К.: НАН України, 2008. – С. 316-352.
3. Матеріали Національного банку України [Електронний ресурс].- режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Постанова Правління НБУ від 06.07.2000р. № 279 //Офіційний вісник України. - 2000.- № 32
5. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 № 2704-IV// www.rada.gov.ua
6. Луценко, А. Деякі аспекти правового регулювання кредитування в Україні / Луценко А. //Економіка України. – 2009. - №5. – С.37-42
7. Основні показники діяльності банків України на 01.01.2011 р. //Вісник НБУ. – 2011. – №2.- с.27.– С.44-46
8. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посібник/В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; За ред. В.В. Вітлінського.- К.: Т-во «Знання», КОО, 2008.-251 с.
9. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкина та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. -476 с.
10. Примостка Л.О. Управління банківськими ризиками: Навч. посібник/Примостка Л.О. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.
11. Управління фінансовими ризиками: Підручник/І.А. Бланк; За ред. І.А. Бланк – К.:Вид-во «Ніка-Центр», 2005.-600 с.

Т. Скачко

Информационное обеспечение управления кредитными рисками коммерческих банков в современных условиях

В статье исследовано современное состояние рынка кредитования. Проанализирована структура и динамика кредитных вложений. Выявлены основные факторы, влияющие на состояние развития банковского кредитования и определены направления переориентации кредитования домохозяйств на реальный сектор экономики с преференцией инновационно - инвестиционной составляющей, обоснована необходимость учета информационных запросов управления кредитными рисками

T.Skachko

Information support credit risk management of commercial banks in today's

The paper investigates the current state of the lending market. The structure and dynamics of lending. The basic factors that affect the state of bank lending and the directions of reorientation of household lending to the real sector of the economy with preferences innovation - investment component, the necessity of accounting information requests credit risk management

Одержано 3.10.12